

Karol Karp

Ucho, oko, ciało. O prozie "młodych pisarzy" lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych we Włoszech, Barbara Kornacka, Poznań 2013 : [recenzja]

Polilog. Studia Neofilologiczne nr 5, 329-331

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Barbara Kornacka, *Ucho, oko, ciało.*
O prozie „młodych pisarzy” lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych we Włoszech,
Wydawnictwo Naukowe UAM, 275 s.**

Koniec XX wieku jest niewątpliwie szczególnym okresem w historii literatury włoskiej. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia następuje trwający do chwili obecnej rozwój twórczości dwóch nowych grup autorów: przedstawicieli, używając formuły Armanda Gnisci, literatury migracyjnej¹ oraz tak zwanych „młodych pisarzy”. Istnienie obu zjawisk determinuje ściśle określony kontekst. Wśród licznych imigrantów przebywających we Włoszech dochodzą do głosu jednostki, które czynią swoje pisarstwo świadectwem niedoli wszystkich tych, którzy ze względu na uwarunkowania polityczne i socjoekonomiczne są skazani na opuszczenie własnego kraju. Twórczość „młodych pisarzy” z kolei wydaje się stanowić odpowiedź na postmodernistyczną kulturę naznaczoną kryzysem antropocentryzmu i propagującą zmysłowość oraz cielesną transgresję. Barbara Kornacka podkreśla to wyraźnie w swojej pracy. Autorka poświęciła już kilka publikacji motywowi ciała, cielesności oraz świata zmysłów². Jej pierwsza monografia poszerza tę perspektywę badań właśnie o dzieła „młodych pisarzy”³. Warto dodać, że niewielu polskich italianistów zajmuje się powyższą twórczością w szerszym zakresie. Swoją uwagę na zagadnieniu skupiły na przykład Hanna Serkowska w artykułach: *Il centone postmoderno: la poetica di contaminazione nella prosa cannibale* („Kwartalnik Neofilologiczny” 2003, nr 4), *Andrea De Carlo: nowy Moravia?*, ([w:] *Literatura włoska w toku 2*, Warsza-

¹ A. Gnisci, *Creolizzare l'Europa*, Roma 2003, s. 73-129.

² Przykłady dotyczą zarówno „młodych pisarzy”, jak i innych autorów: B. Kornacka, *Percezione disturbata e le sue conseguenze in “Almost blue” di Carlo Lucarelli*, „Studia Romanica Posnanensia” 2008, nr XXXV, B. Kornacka, *Un silenzio molto profumato – alcune riflessioni sul romanzo “La lunga vita di Marianna Ucrìa” di Dacia Maraini*, „Studia Romanica Posnanensia” 2007, nr XXXIV. W kontekście recenzowanej monografii warto wspomnieć o pracy Ewy Bal poświęconej tematowi ciała w twórczości teatralnej Piera Paola Pasoliniego, pod tytułem *Cielesność w dramacie: teatr Piera Paola Pasoliniego i jego możliwe kontynuacje* (Kraków 2007).

³ Autorka zalicza do grona „młodych pisarzy” następujących twórców: Ammaniti, Ballestra, Baricco, Brizzi, Busi, Campo, Cardella, Conti, Culicchia, De Carlo, Del Giudice, Lucarelli, Nove, Palandri, Piersanti, Santacroce, Scarpa, Tabucchi, Teobaldi, Tondelli, Vinci. Ich przynależność do powyższej tendencji, jak podkreśla Kornacka, determinują trzy płaszczyzny: wiek, moment debiutu oraz specyficzna tematyka utworów tożsama z zainteresowaniami młodych ludzi.

wa 2011) oraz Joanna Ugniewska w *Alessandro Baricco, czyli jak uwieść czytelnika*, ([w:] *Literatura włoska w toku. O wybranych współczesnych pisarzach Italii*, Wrocław 2006), cytowanych zresztą w recenzowanym opracowaniu.

Książkę cechuje przejrzysta i logiczna struktura. Po obszernej, prawie dwudziestostronicowej przedmowie wyznaczającej zakres prowadzonych badań następują dwie spójne części analityczne. Autorka rozpoczyna swoje rozważania, oparte na pracach między innymi Martina Jay'a, Mikela Dufrenne'a i Wolfganga Welscha, od podkreślenia ogromnej roli zmysłów w kulturze postmodernizmu, akcentując jednocześnie „kryzys potęgi oka” związany z tendencją do słuchowego odbierania świata. Cała pierwsza część stanowi rozwinięcie powyższej tezy, która, jak słusznie twierdzi Kornacka, świetnie odzwierciedla charakter twórczości „młodych pisarzy” włoskich końca XX wieku, którzy „wykazują wyraźnie zainteresowanie słuchową percepcją i rejestracją akustycznej warstwy rzeczywistości i taki właśnie, dźwiękowy, audytywny jej obraz konstruują w swoich tekstach”⁴. Kontekst zmysłowy okazuje się niezwykle skutecznym narzędziem badawczym, a związana z nim baza teoretyczna wyróżnia się bogactwem i trafnością wyboru. Niestety czasami, nie tylko w pierwszej części, ale w całej książce, zdominuje ona prowadzony wywód, czyniąc uboższą analizę tekstów korpusu. Niewątpliwie zintensyfikowanie obecności literatury podmiotu pozwoliłoby uczynić bliższym świat badanych dzieł, raczej kompletnie nieznanymi polskiemu czytelnikowi. Autorka zdaje się jednak kierować swoją pracę wyłącznie do odbiorcy z kręgów akademickich, co do pewnego stopnia pozwala usprawiedliwić powyższą uwagę.

W drugiej części uwaga została skupiona na wieloaspektowości ludzkiej cielesności obecnej w utworach „młodych pisarzy”, którzy, jak właściwie podkreśla Kornacka, „z dużą swobodą poruszają [...] tematykę związaną z przekraczaniem tabu [...], a więc z eksperymentami w obrębie ciała i płci” [161]. To właśnie z tego powodu „ciało, jakie wyłania się z omawianych tekstów, przychodzi na myśl takie kategorie, jak deformacja, transgresja, emancypacja” [161]. Zaprezentowane w trzech rozdziałach rozważania koncentrują się na powyższych wymiarach. Punktem wyjścia prowadzonych analiz jest teza, że zainteresowanie ciałem brzydkim charakteryzujące „młodych pisarzy”, co zostaje podkreślone w odniesieniu do pracy Umberta Eco pod tytułem *Estetyka brzydoty*⁵, współgra z duchem współczesności, w której „brzydota nie stoi już w opozycji do piękna, lecz figuruje równorzędnie obok niego, niosąc ze sobą swoje odrębne, indywidualne treści” [165]. Czytelnik odnajdzie więc bogaty obraz ciała dalekiego od normalności, ciała naznaczonego piętnem własnej ułomności i ograniczeń. Perspektywa zewnętrzna, która zdominuje pierwsze dwa rozdziały skoncentrowane na deformacjach i dysfunkcjach, w trzecim rozdziale zmieni się kompletnie tak, aby ukazać tożsamość jednostki skrepowanej więzami bezlitosnej fizyczności. Z powodu roli oraz zachowania, jakie kultura przypisuje danej płci, indywidualum staje się więźniem własnej cielesności. Bohaterowie dzieł analizowanego korpusu niejednokrotnie próbują wyzwolić się i żyć w zgodzie z samy-

⁴ B. Kornacka, *Ucho, oko, ciało. O prozie „młodych pisarzy” lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych we Włoszech*, Poznań 2013, s. 40. Kolejne cytowania tej pozycji są zaznaczone wyłącznie numerem strony w nawiasie kwadratowym.

⁵ U. Eco, *Estetyka brzydoty*, [w:] tegoż, *Historia brzydoty*, Poznań 2007, s. 424-437.

mi sobą, nie ukrywając swojej seksualności, otwarcie uzewnętrzniając drzemiące w nich pragnienia, często tożsame z transgresją. Dochodzi do negacji pewnych wypracowanych na przestrzeni wieków modeli, następuje dekonstrukcja tego, co jest ogólnie postrzegane jako męskie i jako kobiece. Tym samym, jak słusznie zauważa Autorka, „młodzi pisarze” postulują „wolność ciała” [211], podkreślając destruktywny charakter tłamszących go uwarunkowań społeczno-kulturowych.

W zakończeniu odnajdziemy podsumowanie wniosków dotyczących głównych aspektów tematyczno-strukturalnych monografii: świata zmysłów, sensorium oraz ciała, które, mniej lub bardziej dobitnie, zostały już wcześniej zasygnalizowane. Kornacka, odpowiadając na postawione we wstępie pytanie o status cielesności oraz zmysłowości w omawianej prozie, słusznie zauważa, że: „cielesno-zmysłowe istnienie człowieka w świecie jest znamionym i wymownym rysem twórczości debiutujących w ostatnich dziesięcioleciach XX wieku pisarzy, nie wynikającym li tylko z ich młodości cielesnej, oraz będącym jednocześnie wehikułem i medium dla głębszych treści i problemów współczesnej cywilizacji” [253]. Przekaz „młodych pisarzy”, zdaje się twierdzić Autorka, nabiera uniwersalnego charakteru i w pełni odzwierciedla wiele zjawisk naszej epoki.

Recenzowana praca, oparta na bardzo bogatej bibliografii, ciekawych spostrzeżeniach i trafnych wnioskach, jest jedną z niewielu pozycji w języku polskim poświęconych włoskiej literaturze współczesnej i z pewnością wpłynie w znaczący sposób na popularyzację tej dyscypliny i rozwój badań literaturoznawczych w naszym kraju. Ze względu na nowatorski charakter prowadzonych analiz warto byłoby również udostępnić je krytyce włoskojęzycznej, pozwoliłoby to zaliczyć opracowanie do grona publikacji o zasięgu międzynarodowym.

Karol Karp